

ORTODOKS RESİM ANLAYIŞI VE METAMORPHOSİS

Nilüfer ÖNDİN*

İkonanın Bizans sanatında ayrıcalıklı bir yere sahip olması Ortodoks Hıristiyanlığın ikonalara verdiği önemden kaynaklanır. Yunanca portre, resim, yüz anlamına gelen **eikon**'dan gelen ikona, imge demektir ve sanatta Bizans döneminde oluşmaya başlayan belirli bir stili ifade eder. Bizans'ta dinsel her türlü imgeyi ifade etmek için kullanılan ikonaya duyulan saygı taşıdığı kutsal içerikten kaynaklanır. Şanlı St. John ikonalara duyulan saygıyı "*Eğer bedensiz olanın bizler için insan olmasını anlıyorsak o zaman Onun imgesini yapmamız açıklığa kavuşur. Çünkü görünmez olan bir bedene bürünerek görünür hale gelmiştir, biz de gördüğümüzün imgesini yaratabiliriz*"¹ diyerek açıklar, ikona Tanrının görünümünü taşıdığı için kutsaldır.

Hıristiyanlığın erken dönemlerinden itibaren ikonaların ibadet amaçlı kullanıldığı ve İsa hayattayken ikonaların yapıldığı bilinmektedir². Roma İmparatorluğu'nda gelişen portre sanatı nedeniyle, insan imgesine alışık olan pagan orijinli ilk Hıristiyanların çeşitli ikonalar yapması doğaldır. Özellikle Tanrının yeryüzüne İsa suretinde gelmiş olduğu inancı, eş deyişle Tanrının kendini insan bedeninde açığa vurması, insan imgesine gösterilen saygıyı ve ilgiyi açıklar. Eski Ahit Tanrısının kendisini insan bedeninde göstermemesine karşılık, Yeni Ahit Tanrısının insan suretiyle görünmesi onun tasvirinin yapılabilmesini olanaklı kılmıştır. Yuhanna İncili'nde geçen "*Hiç bir zaman Allah'ı kimse görmemiştir, Babanın kucagında olan biricik Oğul, kendisi onu bildirdi*" (Yuhanna 1:18)³ ifadeleri Tanrının kendisini daha önce göstermediği ve İsa aracılığı ile insanlara görüldüğü inancını açıkça ortaya koyar. Bu inanç nedeniyle Ortodoks Kilisesi kutsal imgeyi ifade eden ikonalara ayrı bir değer vermiştir.

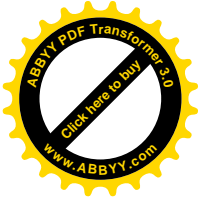
Ortodoks teolojisi Tanrının özü (zâtı) ile sıfatları arasında kesin bir ayırım yapar. Tanrının özü insanın deneyim alanının ve anlayışının dışında kalır. Sıfatları ise insanın tinsel yaşantısına gizemli bir şekilde katılabilir, Tanrının sıfatları insana geçebilir. Tanrının sıfatlarından pay almakla insan Tanrı ile bütünleşebilir. Tanrı ile birleşmeyi sağlayan sıfatlar insanın tinsel doğasına nüfuz ederek insanı arındırır. Yararılmamış ve

* Araş.Gör., Mimar Sinan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü.

¹ *Icons*, www.crosswinds.net/~cbrundage/icon1.htm, s.1.

² David and Tamara Talbot Rice, *Icons and Their Dating*, Thames and Hudson, London, 1974, s.9.

³ Bu dizeler Paskalya sonrası pazartesi günü okunmaktadır. Bkz. Kurt Weitzmann, "Byzantine Miniature and Icon Painting in the Eleventh Century", *Thirteenth International Congress of Byzantine Studies*, Oxford, 1966, s.10.

Nilüfer Öndin

kutsal olan Tanrı ile yaratılmış olan insan arasında ise bir uçurum vardır ki bu uçurumun köprüsü Tanrının insan sureti ile tecelli etmesidir. Tanrı İsa'nın kişiliğinde kendini bildirdiği için ikonalar insan suretinde tecelli etmenin, bedenlenmenin, enkarnasyonun göstergesidir. İkonaların görevi söz konusu enkarnasyonu açıklamak ve ifade etmektir. Bu açıdan kutsal kitap ve ikona birbirine benzer, her ikisi de insanoğlunun kurtarıcısıdır. Kutsal kitap ve ikonaların benzerliğini ve kurtarıcı rolünü Şamlı St. John şu şekilde dile getirir: “*Ne İsa’yı gördük ne sesini duyduk ne de onun kitaplarda yazılı olan sözlerini dinleyebildik. Onun için duyduklarımızı dolayısıyla ruhumuzu kutsallaştıralım. Kendimizi şanslı sayalım ve kutsal sözleri bulabildiğimiz kitaplara saygı gösterelim ve onları kutsallaştıralım. Benzer şekilde İsa'nın imgesi ile onun fiziksel görüntüsünü, mucizelerini ve İsa'nın Çektiklerini (La passion) seyrediyoruz. Bu seyir bizim görüşümüzü dolayısıyla ruhumuzu kutsallaştırıyor. Kendimizi şanslı kabul edelim ve bu imgeye, fiziksel görünüşün ötesindeki kutsala doğru kendimizi mümkün olduğu kadar yükselterek, saygı gösterelim*”⁴.

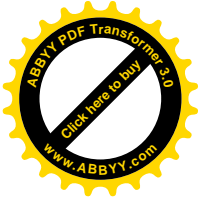
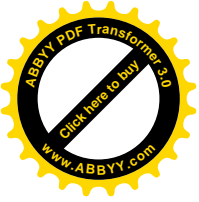
Patrik Aziz Germanus'un “*Biz ikonada Lord'un kutsal tenini tasvir ediyoruz*” ifadesi ve Aziz Theodore'un “*İsa'nın tasviri ölümlü insanın tasvirine benzemez, ölümsüz olanın tasviridir çünkü O sadece insan değildir, insan formundaki Tanrıdır*”⁵ sözleri ikonanın kutsal içeriğine açıklık getirir. Yeni Ahitteki imgenin görevi kutsal bedenlenmeyi tam ve doğru bir şekilde dile getirmektir. İsa'nın imgesi Tanrının imgesidir. Bu nedenle ikonada hem görünmeyen hem de görünen yer alır. İkona hem İsa'nın hem de Tanrının imgesini ortaya koyduğundan ikona ölümlü olanın tenini değil, dünyaya görkemiyle gelen kutsalın tenini yansıtır. İkona kutsal güzelliği ve görkemi fiziksel göze görünür kılar. İkonaya saygı gösterilir zira ezeli-ebedi olanı ifade eder. Tanrının özelliği olan görkem ikonalarda ortaya çıkar.

Dinsel imgelerin kullanılmasının Hıristiyanlığın ilk dönemlerine kadar uzandığını Aziz Pankratius'un Yaşamı adlı eserin yazarı Evagrius'un (VII. yy) şu ifadeleri göstermektedir: “*Kutsal havari Petrus, ressam Yusuf'u yanına çağırıp ona şöyle demiş: 'Bana peygamberimiz Hz.İsa'nın resmini yap; öyle ki onun suretini gören insanlar inançlarına daha sıkı sarılsınlar ve onlara öğrettiklerini unutmasınlar'... Ve havari ona şöyle demiş: 'Yaptığın resme beni ve kardeşim Pankratios'u da koy ki öğrettiklerimi anımsamak için o resme bakanlar şöyle desinler: 'Bu adam, bizlere Tanrının sözlerini öğreten havari Petrus'tur...'.* Böylece genç ressam kendisinden istenilen bu resimleri de yapmış ve her imgenin altına isimlerini yazmış”⁶. Kapadokya piskoposu Eusebius (265-340) “Kilisenin Tarihi” adlı kitabında yer alan “*ben Kurtarıcının, Petrus ve Paulus'un bugüne kadar ulaşan pek çok portresini gördüm*”

⁴ Bishop Auxentios, “The Iconic and Symbolic in Orthodox Iconography”, http://orthodoxinfo.com/general/orth_icon.htm, s.10.

⁵ Leonide, Oupensky, *Theology of the Icon*, St.Vladimir's Seminary Press, New York, 1978, s.191.

⁶ John Lowden, “İkona mı, Put mu? İkonakıracılık Tartışması”, Çev. D. Hakyemez, *Sanat Dünyamız*, S.69-70, İstanbul, 1998, s.210.

Ortodoks Resim Anlayışı ve Metamorphosis

ifadesinden de anlaşılacağı gibi, İsa henüz hayatta iken resimleri yapılmış ve imge geleneği başlamıştır⁷.

Dinsel imgeleri ifade eden ikonaların Ortodoks ibadetinde önemli bir konuma sahip olması ve ikonalara gösterilen saygı Tanrının, İsa'nın kişiliğinde insan biçimine büründüğü yolundaki inançtan kaynaklanır. İmge kutsaldır zira Hıristiyanlık ortaya çıkana kadar hiç kimse Tanrıyı görmemiştir (Yuhanna 1:18). Hıristiyanlıkla beraber Tanrı İsa aracılığı ile insana gözükür. İncil'de geçen "*Filipus ona dedi: Ya Rab, Babayı bize göster ve bize O yeter. İsa ona dedi: Bu kadar zaman sizinle beraberim de tanımadım mı, ey Filipus? Beni görmüş olan Babayı görmüş olur; sen nasıl: Babayı bize göster, diyorsun? İman etmiyor musun ki ben Babadayım, Baba da bendedir*"⁸ ifadesinden anlaşılacağı gibi İsa Tanrının imgesidir ve ayrıca ikonalarda yer alan İsa resmi İsa'nın gerçekten insan olduğunun bir kanıtıdır. Kutsal Üçlünün ikinci kişisi olan Tanrı, insan doğası içinde yeryüzüne gelerek görünebilir olmuş ve ikonaların varlığı da bu kutsal bedenlenme üzerine temellenmiştir⁹. Şamlı Aziz Yuhanna'ya göre "*imge orijinal olanın benzeridir, zira imge orijinal olanın tam bir reproduksiyonu değildir. Oğul görünmeyen Tanrının değişmez imgesidir, içinde Babayı barındırır, her şeyi ile ona eşittir, tek farkı Baba tarafından yaratılmış olmasıdır, Baba yaratıcıdır, Oğul yaratılandır. ... Görünmeyen, imge ile görünür kılınır. ... Örneğin Kutsal Üçlünden bahsederiz ki o güneş veya ışık imgesi ile verilir*"¹⁰.

Ortodoks Hıristiyan inançlarına göre İsa'nın ilk resmi insan eliyle yapılmamıştır, İsa'nın ilk tasvirleri insan eliyle yapılmamış resim anlamına gelen akheiropoietoslardır. IV. yüzyıla ait Doktrina Addaei Apostoli adlı eserde insan eliyle yapılmamış ilk resmin nasıl oluştuğu şu şekilde dile getirilmektedir: "*Hz. İsa'nın yüzünü görmeye müstak olan fakat hastalığı dolayısıyla yanına kadar gidemeyen Urfa prensi Abgaros Hz. İsa'ya Ananias isminde birini gönderir. Bu adam, bir taraftan Hz. İsa ile konuşurken, bir taraftan de resmini yapmaya çalışır. Ve bununla Abgaros'a bir chiropiitos yani insan elinden çıkma bir resim götürmek ister. Bunu gören İsa, yüzünü yıkar, kurulandığı mendile cemali akseder; mendili kendini görmeye müstak olan hasta Abgaros'a teslim etmesi için Ananias'a verir*"¹¹.

İnsan eliyle yapılacak olan İsa tasvirlerinin akheiropoietos modeline göre yapılmasını uygun görerek tasvir geleneği başlatan Ortodoks Kilisesi imgeye çok önem verir ve imgenin kutsal kitap metinleri gibi kutsal olanı tasvir etmesi nedeniyle

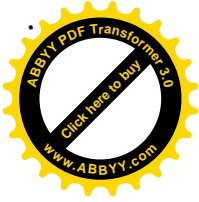
⁷ Leonide Ouspensky - Vladimir Lossky, *The Meaning of Icons*, Crestwood, New York, 1982, s.25.

⁸ Yuhanna İncili, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1988, s.110, 14:8-10.

⁹ Leonide Ouspensky - Vladimir Lossky, *a.g.e.*, s.34.

¹⁰ St.John of Damascus, *On Holy Images*, www.fordham.edu/halsall/source/johndam-icons.html, s.1vd.

¹¹ Muzaffer Ramazanoğlu, *Katolik ve Ortodoks Kiliselerinde Resim Telakkisi ve Kilise Resminin Sanat Dünyasına Tesiri*, Milli Mecmua Basımevi, İstanbul, 1950, s.13 vd.

Nilüfer Öndin

istenildiği gibi değiştirilemeyeceği anlayışını getirir. Kutsal kitabın sözcüklerinin değiştirilememesi dinsel imgeler için de geçerlidir. İmge, eş deyişle resim kutsal olanı aynı yazı gibi anlattığı için içeriğinde bir değişikliğin yapılması olanaksızdır. İmge tasvir edilenin kutsallığını ifade ettiğinden izleyici de kutsal yaşamın bir parçası haline gelir. İmge ile ortaya konan kutsallık olduğundan imge ressamı hayal gücüne başvuramayacağı gibi, canlı model de kullanamaz. Zira bu şekilde hareket ederse prototipler ile imge arasındaki ilişki bozulabilir. Bu nedenle ressam şablon kullanır veya eski ikonalara baş vurur¹².

Doğu ve Batı Kilisesinin birbirlerinden farklı üsluplara sahip olmasının temelinde bu anlayış yer alır. Fransisken Tarikatı mensubu Aziz Bonaventura'nın (XIII.yy) "*resim olgun olmayan halk tabakası için lüzumludur*" ifadelerinden de anlaşılacağı gibi, Batı Kilisesi Ortodoks Kilisesi gibi resme kutsallık atfetmediğinden sıkı tasvir kuralları koymamıştır. Bu nedenle Ortodoks ikonalarında sıkı tasvir kuralları geçerli iken, Batı'da yapılan dinsel betimlemelerde sanatçı daha özgür hareket edebilmiştir. Ortodoks Kilisesi'nde ikona ressamının geleneksel tasvir kurallarının dışına çıkması ve esere kendinden bir şeyler katması söz konusu değildir. Ortodoks Kilisesi sanatçının kendi hayal gücünü kullanarak veya canlı modele bakarak ikona resmetmesini hiç bir zaman kabul etmemiştir. Zira hayal gücü veya canlı model kullanmak ilk örnekten uzaklaşmaya neden olur¹³.

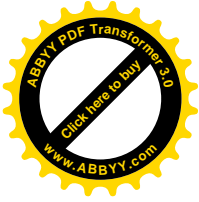
Ortodoks sanatın temel özelliği, Kilise öğretisinin resimsel ifadesi olmasıdır. Ortodoks sanat, kutsal tarihin somut olaylarını tasvir ederek, söz konusu olayların içsel anlamlarını vurgular. Sanat yaşamın sorunlarını yansıtılmamalı aksine sorunlara çözüm bulmalıdır, Yeni Ahit öğretisinin aracı olmalıdır. Bu görüşler doğrultusunda Ortodoks sanatının ana çizgileri belirlenmeye başlar. Tasvirlerde imge minimum ayrıntıya indirgenirken, maksimum ifade yüklenir. Figürlerin yüzlerinin izleyiciye dönük olması ve kompozisyona hakim olan yalınlık içeriğin daha kolay kavranabilmesini sağlamak içindir. İmge subjektif olan her şeyden arındırılır, imgenin temel uğraşı kutsalı doğru olarak yansıtılmaktır. Üç boyutlu mekan anlayışı ve derinlik illüzyonu terk edilerek, dinsel gerçekliğin yansıtıldığı düz bir yüzey söz konusu olur. İkona illüzyon yaratılmasına izin vermez, konusu ne olursa olsun veya hangi olay anlatılırsa anlatılsın ikona illüzyona karşıttır. Zira bir ikonaya bakan kişi bir kimsenin veya olayın aslının değil, onun imgesinin karşısında olduğunu bilir. Bu nedenle ikonada tasvir edilen figür veya nesnelere kendi doğal yapılarından uzak olarak ele alınır. İkonalarda kullanılan ters perspektifin çıkış noktasının imgenin önünde olmasının nedeni ise izleyicinin gözünü imgenin kendisine çekmek içindir¹⁴.

Ortodoks ve Katolik resim anlayışındaki farkı gösteren örneklerden biri Metamorphosis (başkalaşım) betimlemeleridir. Transfiguration İsa'nın Tabor Dağında

¹² George Galavaris, *The Icon in the Life of the Church*, E.J.Brill, Leiden, 1981, s.4.

¹³ Leonide, Ouspensky, *a.g.e.*, s.197.

¹⁴ Leonide Ouspensky - Vladimir Lossky, *a.g.e.*, s.41.

Ortodoks Resim Anlayışı ve Metamorphosis

dua ederken suret değiştirmesidir. İsa, bir gün Petrus, Yuhanna ve Yakup'u yanına alarak Tabor dağına dua etmeye gider. Dua ederken yüzünün görünümünü değiştirir ve giysileri beyazlaşır. O anda Musa ve İlya (İlyas) peygamberler görülür. Sonra bir bulut üçünü örter ve Tanrının sesi duyulur¹⁵. Bu olay İncil'de şöyle aktarılır: “İsa altı gün sonra Petrus, Yakup ve Yuhanna'yı yanına aldı, ve onları ayrıca yalnız başlarına yüksek bir dağa çıkardı; ve önlerinde heyeti değişti. Onun esvabı parlak, gayetle ak oldu ki, yeryüzünde hiçbir çırpıcı onları böyle ağartamaz. İlya ve Musa kendilerine göründüler, ve onlar İsa ile konuşuyorlardı. Ve Petrus İsa'ya cevap verip dedi: Rabbim, bizim için burada bulunmak iyidir; biri sana, Biri Musa'ya ve biri de İlya'ya üç çardak kuralım. Çünkü ne cevap vereceğini bilmiyordu; çünkü çok korkmuşlardı. Bir bulut gelip onlara gölge saldı; ve buluttan: Sevgili oğlum budur; onu dinleyin, diye bir ses geldi. Birdenbire çevrelerine bakıp yalnız İsa'dan başka artık yanlarında kimseyi görmediler”¹⁶.

Petrus, Yakup ve Yuhanna Tabor dağında İsa'nın gücüne tanık olurlar ve İsa'nın yüzünde gördükleri güneş gibi bir ışıktır. Bu ışık kutsal olanın dağda havarilere kendisini bildirmesini ifade eder. Kutsal olanın kendini İsa'da açığa çıkarması aynı zamanda Kutsal Üçlünün (Trinity) insana görünmesidir. Baba sesiyle, kutsal ruh ise ışıkla kendini ifade ederek Oğlun hem baba hem de kutsal ruh olduğu beyan edilir. Tabor dağında sadece kutsal olan insana görünmez, aynı zamanda kutsal görkem¹⁷ de ortaya çıkar.

Başkalaşım sahnelerinde kullanılan ışığın önemi, görünmez olanın ifadesi olarak kullanılmasından kaynaklanır. Işık ile metafizik aydınlık gösterilmekte, gözün göremeyeceği ortaya konulmaktadır. Bu nedenle her şey kutsal ile olan ilişkisine göre değerlendirilir ve bu amaçla natüralizmden uzaklaşılır¹⁸.

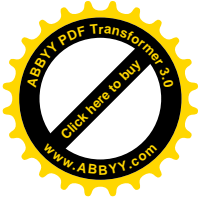
Başkalaşımında işlenen Tanrı imgesi, Hıristiyanlık öncesi Roma ikonografisinde görülen ilahlaştırmanın sembolik formlarından ve Eski Ahit peygamberlerinin vizyonlarından esinlenme ile bunlara halen eklenmesi ile oluşur. Tanrının görünmez ve gökyüzünde olması nedeniyle olduğu gibi temsil edilmesi olanaksızdır. Ancak Tanrının görünmez olduğu kuralının bazı istisnaları da mevcuttur, örneğin Isak ve Hezekiel gibi peygamberler Tanrı'yı kendi gözleri ile görmüşlerdir. Tanrı'nın tecellisi bu peygamberlerin vizyonlarında olmuş ve söz konusu vizyonlar Tanrı'nın resimsel temsiline kaynak olmuştur. Peygamberlerin vizyonlarından hareketle oluşan Tanrı imgesi Hıristiyan ikonografisine zamanla girer. Bir çok teologun, gökyüzündeki Tanrının resimsel temsilini reddetmesine karşın, Tanrının resimsel imgesi ortaya çıkmaya başlar. Baba Tanrı'nın görünmez olması prensibiyle karşıtlık oluşturmamak

¹⁵ George Ferguson, *Signs and Symbols in Christian Art*, Oxford University Press, Great Britain, 1961, s.84.

¹⁶ Markos İncili, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1988, s.44-45, 8:1-8.

¹⁷ Leonide, Oupensky, *a.g.e.*, s.189.

¹⁸ George Galavaris, *a.g.e.*, s.4.

Nilüfer Öndin

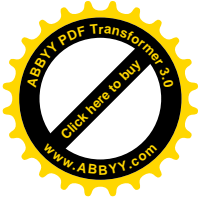
için, Hıristiyan ikonografisi Tanrı betimlemesini vizyonlara dayandırır. İmge ressamları Tanrı imgesinin vizyonlara dayandığı mesajını vermek için Tanrı görüntüsünü kompozisyondaki diğer elemanlardan ayrı ele almışlar ve onu ışıkla veya bir disk ile çevrelemişlerdir. Böylece Tanrı görüntüsünün sadece vizyonel olabileceği ve duyular ile algılanamaz olduğu vurgulanmıştır.

Bir bulut veya ışık içinde Tanrı vizyonu ile ilgili erken örneklerde vizyon sahibi ya Tanrı'yı temaşa etmektedir ya da kutsal ışık karşısında yere düşmektedir. Örneğin Sina Dağı'ndaki başkalaşım sahnesinde (VI. yy) beden halesi ile sarılı İsa suret değiştirerek kutsallığını bildirir ve Tanrı'nın tecellisine tanık olan üç havari vizyon gören olarak ele alınır. Selanik'teki Hosios David'de yer alan V. yüzyıla ait bir başkalaşım kompozisyonunda İsa ışık bulutu içinde tasvir edilmiştir ve Tanrı'nın tecellisine tanık olanlardan biri korku içinde bu olayı seyrederken, diğeri kutsal kitabı gösterir. Bu ifade tarzı Roma ikonografisi üzerine temellenir. Roma ikonografisinde gökyüzünde parlayan güneş imparatorun ruhunun yükselişini ifade eder. Roma örneklerinde ya bir kuş gökyüzüne yükselir ve güneşin görkemiyle sürüklenir ya da kutsal imparatorun kullandığı bir atlı araba gökyüzüne yükselir¹⁹. Her iki betimlemede de yerde oturan figür yeni Tanrı'ya doğru kollarını açar. Güneşin olduğu örnekte figür Tellus'u, yeryüzünü ifade eder, diğeri bir deyişle yeryüzünün kişileştirilmesidir. İmparatorun ilahlaştırılmasında ise söz konusu figür olaya tanık olan kişidir. Gökyüzüne yükselen atlı araba, Via Latina Katakombu'nda (IV. yy) yer alan İlya'nın Göğe Yükselişi²⁰ adlı freskoda da görülür. Bu freskoda sağda görülen çoban, Roma betimlemelerindeki Tellus'un yerine geçer ve Tellus ile aynı pozda ele alınır. Bu örnekte, başkalaşım sahnelerinde olduğu gibi, Tanrı'nın çevresinde hale yer alır.

Başkalaşım sahnelerindeki imgeler İncil'de anlatılanlara karşılık gelir. Markos ve Matta İncili'ne göre havariler Baba'nın sesini duyduktan ve parlak bulutu gördükten sonra yere düşerler, Luka İncili'ne göre ise uykularından uyanarak İsa'nın görkemine tanık olurlar. XI. yüzyıldan itibaren Petrus sol elinden güç alarak diz çökerken ve sağ eliyle ışıktan kendini korumak için kaldırmış şekilde tasvir edilir. Sağ elini kaldırması aynı zamanda İsa'yı ve onun sözlerini işaret etmesi olarak da yorumlanır. Yuhanna yere düşmüş bir şekilde her zaman ortadadır, Yakup ise sağda yer alır ve o da geriye düşer. İsa ise Musa ve İlya peygamberler arasındadır ve onlarla konuşur. Halesinde bulunan sekizgen kutsal enerjinin kaynağı olan parlak bulutu simgeler. Havarilere doğru uzanan üç ışık başkalaşımın Kutsal Üçlü ile olan ilgisini ortaya koyar. İsa'nın solunda yer alan

¹⁹ André Grabar, *Christian Iconography*, Princeton University Press, New York, 1968, s.117.

²⁰ Yahudi mühürlerindeki Eski Ahit temaları ilk önce Hıristiyan oyma eşyalarda görülmüş olup bu tasvirler katakomp resimlerini etkilemiştir. Bkz. Kurt Weitzmann, *Studies in Classical and Byzantine Manuscript Illumination*, The University of Chicago Press, 1971, s.76 vd. Kostümlerindeki Yahudi etkileri için bkz. Elizabeth Revel Nehel, *The Image of Jew in Byzantine Art*, Pergamon Press, New York, 1992, s.47 vd.

Ortodoks Resim Anlayışı ve Metamorphosis

ve kitap tutan Musa'dır, sağında yer alan ise İlya'dır. Musa ve İlya'nın başkalaşımında yer almasının nedeni ise ikisinin kutsal yasayı ve peygamberleri temsil etmeleridir²¹.

Erken örneklerde kutsal vizyonların Baba Tanrı'yı mı yoksa Eski Ahit'in Tanrısını mı temsil ettiğini ayırt etmek zordur, aynı şekilde İsa'nın suret değiştirmesi betimlemeleri dışında, Tanrı'yı kimin temsil ettiğini ayırt etmek zordur. Başkalaşım sahnelerinde İsa'nın Tanrı'yı temsil ettiği anlayışına götüren neden İsa'nın Yuhanna'ya hitaben söylediği şu sözlerdir: "Beni gören Onu görür, O ki beni yolladı" veya "Beni gören Babayı görmüş olur"²². Betimlemenin Baba Tanrı'ya mı yoksa Eski Ahit'in Tanrısına mı ait olduğunun ayırt edilememesinde ise Erken Hıristiyan imge-ressamlarının Eski Ahit'teki Tanrı vizyonunu İsa'nın vizyonu ile birleştirmeleri önemli rol oynamıştır.

Ortodoks başkalaşım sahneleri çok az değişikliklerle geleneksel tasvir kurallarına bağlı iken, Batı'da daha serbest bir kompozisyon anlayışı görülür. Örneğin Fra Angelico'da (1439-1442) Musa ve İlya peygamberlerin sadece başları ele alınmış olup, kompozisyona iki figür daha eklenmiştir. İsa orans durumunda tasvir edilmiş ve baş halesine haç yerleştirilmiştir. Figürler Ortodoks örneklere oranla daha hacimlidir, mekan da vurgulanmıştır. Raphael'in aynı konulu eserinde ise daha serbest bir anlayış söz konusudur. Kompozisyon ikiye bölünerek gökyüzü ve yeryüzü ayrımı açık bir şekilde vurgulanmıştır. Yeryüzünde bulunan kalabalık gruba karşın gökyüzünde sadece üç figür (İsa, Musa, İlya) yer alır. Havariler ise gökyüzü ve yeryüzü arasında bağlantıyı kuran dağda tanık oldukları olay karşısında şaşkın bir haldedirler. Fra Angelico'da yaygın ışık kullanılmışken, Raphael'de yer yer gölgeye de yer verilmiş ve böylece İsa'yı saran ve kutsal olanı ifade eden ışık vurgulanmıştır.

İmgeye atfedilen anlamın farklı olması, inanç farklılığı Ortodoks ve Katolik sanat yapıtlarını üslup açısından etkilemiş, biri geleneğe bağlı kalırken, diğeri sanatçıya daha özgün yorumlar yapabilme olanağını tanımıştır.

²¹ Leonide Ouspensky - Vladimir Lossky, *a.g.e.*, s.209 vd.

²² André Grabar, *a.g.e.*, s.118.

